

89
CS

FACTS

Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci

Bezpečnost práce při údržbě – pro zaměstnavatele Bezpečnost pracovníků – úspora peněz

Co se rozumí „údržbou“?

Údržba zahrnuje všechna technická, administrativní a řídicí opatření během životního cyklu některého prvku – *pracoviště (budovy), pracovního vybavení nebo dopravních prostředků* –, která jej mají zachovat ve stavu, v němž může vykonávat požadovanou funkci, či jej do takového stavu navrátit (!) a chránit před poruchami nebo znehodnocením. K činnostem v oblasti údržby patří:

- prohlídky
- zkoušky
- měření
- výměna
- úprava
- oprava
- zjišťování poruch
- nahrazení dílů
- servis.

Existují dva hlavní druhy údržby:

- preventivní (proaktivní) údržba – prováděná za účelem zachování funkčnosti zařízení; obvykle plánovaná a časově rozvržená v souladu s pokyny výrobce;
- nápravná (reaktivní) údržba – sloužící k obnovení funkčnosti zařízení; časově nerozvržený, neplánovaný úkol, obvykle spojený s větším nebezpečím a většími riziky, než je tomu u preventivní údržby.

Nebezpečí a rizika

Údržba se provádí ve všech odvětvích a vykonávají ji příslušníci téměř všech povolání – není výlučnou oblastí techniků a inženýrů údržby. Pracovníci provádějící údržbu jsou proto vystaveni nejružnějším rizikům – chemickým, fyzikálním, biologickým nebo psychosociálním. Mohou být vystaveni riziku:

- vzniku muskuloskeletálních poruch při práci ve vnucených polohách a někdy i v důsledku nepříznivých podmínek okolního prostředí (např. chlad);
- expozice azbestu – při údržbě starých budov nebo průmyslových zařízení;
- dušení ve stísněných prostorách;
- expozice chemickým činitelům (např. mazadlům, rozpouštědlům, leptavým látkám);

(!) Association Française de Normalisation. Terminologie de la maintenance. Norme NF-EN 13306. X 60-319, AFNOR, Saint-Denis La Plaine, červen 2001.

- expozice biologickému nebezpečí – hepatitida A, legionella;
- expozice prachu, včetně karcinogenního dřevního prachu;
- úrazů (všech typů, kromě jiného v důsledku pádu a zasažení částí strojního zařízení).

(Další informace jsou uvedeny v informačním listě „Bezpečnost a ochrana zdraví při práci – statistický obraz“.)

Aspekty údržby z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví při práci

Údržba je jednou z činností na pracovišti, které mohou ovlivňovat zdraví a bezpečnost nejen pracovníků, kteří ji vykonávají, ale i dalších zaměstnanců i samotné veřejnosti, pokud nejsou dodržovány bezpečné pracovní postupy a práce není provedena řádně.

Činnosti údržby mohou pracovníkům i dalším osobám způsobit újmu na zdraví, a to třemi hlavními způsoby:

- během údržby může dojít k úrazu/zranění – například pracovníci provádějící údržbu na stroji mohou utrpět zranění, dojde-li k jeho náhodnému zapnutí, jsou-li vystaveni nebezpečným látkám nebo musejí-li zaujímat nepřírozenou polohu;
- nekvalitní údržba, například použití nesprávných dílů při výměně nebo opravě, může vést k vážným úrazům;
- neprovedení údržby může nejen zkrátit životnost zařízení nebo budov, nýbrž být rovněž příčinou úrazů – například neopravené poškození podlahy skladu může způsobit nehodu vysokozdvizného vozíku, vést ke zranění pracovníka/pracovníků, ale i ke škodám na majetku.

Aspekty, které je třeba uvážit

Vzhledem k celé řadě nebezpečí a rizik spojených s údržbou může být nezbytné zahrnout je do komplexního systému řízení společnosti. Musí být provedeno řádné hodnocení rizik, včetně všech fází činnosti a všech nebezpečí. Je to důležité zejména pro malé a střední podniky, protože ty jsou méně schopny čelit různým následkům úrazů.

Strukturovaný přístup

Proces údržby začíná fází návrhů a plánování. K zásadním otázkám patří poskytnutí dostateku času a dostatečných finančních prostředků na provádění údržby, zajištění odborné přípravy a způsobilosti zaměstnanců údržby, zavedení bezpečných systémů práce založených na řádném hodnocení rizik, účinná komunikace mezi pracovníky ve výrobě a zaměstnanci údržby. Je nutné dodržovat pokyny a vést záznamy. Po dokončení údržby by měly být provedeny

zvláštní kontroly (prohlídky a zkoušky) pro ověření, že údržba byla provedena řádně a že zařízení nebo pracoviště je ve stavu bezpečném pro pokračování činnosti.

Systémy práce

Údržba může znamenat zastavení výrobního procesu a vyžadovat, aby zaměstnanci vykonávali práci v neobvyklých, nebezpečných prostorách (např. uvnitř strojů a zařízení). Údržba se často provádí v časové tísní – za účelem znovuzahájení výrobního procesu nebo dokončení plánované práce ve lhůtě. Pracovníci údržby musí například pracovat i se strojním zařízením, které nemá obvyklé zabezpečení. Jak již bylo uvedeno, existují četná související nebezpečí a rizika. Proto je nutné zavést systém založený na hodnocení rizik s cílem zajistit, aby údržba mohla být prováděna bezpečně, aby pracovníci zapojení do probíhajícího výrobního procesu byli v bezpečí a aby zařízení mohlo být později bezpečně spuštěno. Záznam hodnocení rizik by měl být zahrnut do běžně vedené úkolové dokumentace.

Odborná příprava

Odborná způsobilost osob provádějících údržbu včetně kontrol a zkoušek je pro bezpečnost zásadní. Většina pracovníků vykonává některé úkoly v oblasti údržby. Ačkoli pracovníci často ovládají více dovedností a běžná údržba může být součástí jejich pracovní náplně, musí být činnosti, které neprovádějí pravidelně, zahrnuty do jejich odborné přípravy. Pokud se pracovníci pokoušejí vykonávat úkoly, pro něž nejsou vyškoleni nebo v nichž nejsou zblhli, může docházet k úrazům. **Zaměstnavatelé musí zajistit, aby pracovníci měli dovednosti potřebné pro vykonávání nutných úkolů, aby byli informováni o nebezpečích a o bezpečných pracovních postupech a věděli, jak postupovat, přesahuje-li situace rámec jejich dovedností.**

Pořizování vybavení

Jak již bylo uvedeno výše, mohou činnosti v oblasti údržby vyžadovat, aby pracovníci vykonávali práci v nebezpečných prostorách. To může znamenat používání vybavení, které se na pracovišti běžně neužívá, včetně osobních ochranných pracovních prostředků. Je nutné zavést postupy zadávání zakázek s cílem zajistit, aby pro bezpečnou údržbu byly k dispozici potřebné nástroje a pracovní pomůcky (spolu s nezbytnou odbornou přípravou a udržováním tohoto vybavení). Například bude nutné dočasné osvětlení v nevybušném provedení a bude třeba zajistit příslušné osobní ochranné pracovní prostředky (např. ochranné prostředky dýchacích orgánů, které je třeba používat při čištění filtrů).

Při pořizování nového strojního zařízení a budov by se měla brát v úvahu snadnost přístupu pro provádění údržby: **Rizika při údržbě lze minimalizovat nebo dokonce vyloučit vhodným návrhem pracovního vybavení, dostupností příslušných nástrojů a informací od dodavatele nebo výrobce.**

Subdodávky

Organizace stále více zajišťují činnosti v oblasti údržby externě, což znamená, že obstarávání a zadávání zakázek mezi společnostmi má silný dopad na bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Údržba, kterou provádí dodavatel, musí být správně začleněna do probíhajících činností společnosti, aby byla zajištěna bezpečnost a ochrana zdraví všech zúčastněných pracovníků. K příkladům správné praxe, kdy jsou brány v úvahu potřeby jak dodavatele, tak i hostitelské společnosti, patří „projekty dobrého sousedství“, „doklady o bezpečnosti“ a procesy přijímání pracovníků. **Při zadávacím řízení musí být kromě odborné způsobilosti a komunikační zohledněny otázky kulturních a jazykových rozdílů** v případě migrujících pracovníků, jakož i otázky vyplývající z nejistého zaměstnání některých subdodavatelů.

Údržba jako proces

Údržbu je třeba považovat spíše za proces než za jednotlivý úkol. Tento proces začíná fází plánování, kdy se provádí komplexní hodnocení rizik. Rozhoduje se o rozsahu prací a identifikují se potřebné zdroje (např. rozsah dovedností, počet pracovníků a jejich funkce, potřebné nástroje) a rovněž nebezpečí a bezpečnostní opatření, která je třeba přijmout. Do procesu plánování je vhodné zapojit pracovníky údržby nebo jejich zástupce. **Pracovní prostor musí být zabezpečen a udržován čistý a bezpečný** – vypnuté napájení, zabezpečené pohyblivé části strojního zařízení, nainstalované nouzové větrání, vybudované přístupové a výstupní cesty atd. Musí být k dispozici vhodné nástroje (včetně osobních ochranných pracovních prostředků). **Postupy schválené ve fázi plánování musí být dodržovány**, je však také nutné počítat s řešením neočekávaných problémů. Po dokončení běžné údržby je třeba práci zkontrolovat a ujistit se, že prvek, na němž se pracovalo, je bezpečný pro opětovné použití, že jsou všechna přerušení odstraněna, všechny nástroje odklizeny a veškerý odpad zlikvidován.

Je třeba zdokumentovat proces a ověřit a schválit záznamy provedených úkolů a také stav dokončení.

Činnosti v oblasti údržby mohou pracovníky ohrozit, neprovedení údržby však může ohrozit více pracovníků. Zaměstnavatelé, kteří nezajišťují řádnou údržbu pracovního zařízení nebo nevěnují pozornost bezpečnosti zařízení, zejména prvků, které jsou pro bezpečnost rozhodující (např. ochranných a chladicích systémů), riskují havarijní poruchu.

Další informace

Tento informační list byl vytvořen na podporu evropské kampaně za bezpečnost práce při údržbě v letech 2010–2011. Další informační listy v této řadě a bližší informace k tomuto tématu jsou k dispozici na adrese <http://osha.europa.eu/topics/maintenance>. Tento zdroj se průběžně doplňuje a aktualizuje.

Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci

Gran Vía, 33, E-48009 Bilbao, ŠPANĚLSKO

Tel. +34 944794360 • Fax +34 944794383

E-mail: information@osha.europa.eu

© Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Reprodukce je povolena s uvedením zdroje. Printed in Belgium, 2010

<http://osha.europa.eu>